

Świeczkowski, Władysław M.

Struktura organizacyjna ochrony przeciwpożarowej w województwie olsztyńskim w latach 1945-1949

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1-2, 77-98

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Władysław M. Świeczkowski

STRUKTURA ORGANIZACYJNA OCHRONY
PRZECIWPOŻAROWEJ W WOJEWÓDZTWIE OLSZTYŃSKIM
W LATACH 1945—1949

W wyniku działań wojennych i ich następstw system ochrony przeciwpożarowej w kraju został całkowicie zdeorganizowany. Warmia i Mazury nie były więc pod tym względem odosobnione, jednakże tworzenie podstaw stabilizacji na Ziemiach Odzyskanych, w tym również w dawnych Prusach Wschodnich było szczególnie trudne.

CENTRALNE WŁADZE POŻARNICTWA

W okresie międzywojennym całością spraw ochrony przeciwpożarowej zajmował się Związek Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej. Miał on wyłączność działania na terenie całego państwa polskiego, a ogólny nadzór nad nim — tak jak nad całym ruchem stowarzyszeniowym — sprawował minister spraw wewnętrznych¹.

Odmiennie ukształtowała się sytuacja po II wojnie światowej. Sprawy ochrony przeciwpożarowej znalazły się w gestii Resortu Administracji Publicznej Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, w ramach którego na przełomie listopada i grudnia 1944 r. powołano komórkę organizacyjną pod nazwą Główny Inspektorat Pożarnictwa, którą zarządzeniem wewnętrznym ministra administracji publicznej z 5 marca 1946 r. przekształcono w Wydział Ochrony przed Pożarami i Innymi Klęskami, działający w ramach Departamentu Politycznego².

Zasadniczym zadaniem Głównego Inspektoratu Pożarnictwa było organizowanie ochrony przeciwpożarowej na wyzwolonych spod okupacji hitlerow-

¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z 28 XI 1933 o uznaniu Związku Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej za stowarzyszenie wyższej użyteczności: Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (dalej DzURP) nr 102, poz. 778, § 3 i 4.

² Archiwum Akt Nowych (dalej AAN), Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (dalej PKWN), VII/4, mikrofilm (dalej mikrf.) 24198, s. 49. Sprawozdanie z czynności Departamentu Samorządowego Resortu Administracji Publicznej PKWN z 19 XII 1944; VII/29, mikrf. 24221, s. 29. Wykaz pracowników Resortu Administracji Publicznej PKWN na 7 XII 1944; Wydział Ochrony przed Pożarami i Innymi Klęskami zwany był również w nomenklaturze wewnętrznej Wydziałem Pożarnictwa i przez krótki okres, w 1946 r., działał w ramach Departamentu Administracyjnego Ministerstwa Administracji Publicznej: AAN, Ministerstwo Administracji Publicznej (dalej MAP), 789, mikrf. B-1817, s. 11.

skiej terenach, między innymi przez delegowanie oficerów pożarnictwa do grup operacyjnych³.

Utworzenie w Ministerstwie Administracji Publicznej (dalej MAP) komórki do spraw ochrony przeciwpożarowej oznaczało powstanie w historii pożarnictwa polskiego pierwszego organu administracji państwowej, który stanowił zasadnicze novum w stosunku do okresu międzywojennego.

Do czasu utworzenia Ministerstwa Ziemi Odzyskanych (dalej MZO) wszystkie zagadnienia dotyczące ogólnego zarządu krajem podlegały MAP⁴.

W wyniku utworzenia, 13 listopada 1945, MZO nastąpił kompetencyjny podział terytorialny kraju pod względem jego administrowania: od tego czasu MAP podlegały tak zwane ziemie dawne Rzeczypospolitej, a MZO ziemie przyłączone do Polski w wyniku II wojny światowej⁵.

Podobnie jak w MAP, tak i w MZO utworzono w kwietniu 1946 r. specjalną komórkę do spraw ochrony przeciwpożarowej, a mianowicie Samodzielny Referat Pożarnictwa, który działał w ramach Departamentu Administracji Publicznej⁶.

Ten stan rzeczy utrzymywano do momentu likwidacji MZO, w styczniu 1949 r., przy czym zakres spraw związany z omawianym zagadnieniem na Ziemiach Odzyskanych przeszedł ponownie do właściwości MAP⁷.

Z powyższego wynika, że w działalności państwowych organów ochrony przeciwpożarowej na Ziemiach Odzyskanych można wydzielić trzy etapy:

- od momentu obejmowania władzy administracyjnej przez pełnomocników rządu RP do 13 listopada 1945 r., czyli w gestii MAP;
- od 13 listopada 1945 r. do 11 stycznia 1949 r. w gestii MZO;
- od 11 stycznia 1949 r. do 3 czerwca 1950 r. w gestii MAP⁸.

Niezależnie od wyżej wymienionych etapów organizacji władz centralnych, zakres działania terenowych organów administracji państwowej nie ulegał zasadniczym zmianom, chociaż podlegał licznym reorganizacjom przeprowadzonym w urzędach wojewódzkich. Zastosowanie w tym miejscu cezur chronologicznych jest uzasadnione potrzebą wyraźnego podkreślenia kompetencji centralnych władz państwowych w zakresie ochrony przeciwpożarowej na Ziemiach Odzyskanych, dotąd bowiem nie było to dostatecznie wyjaśnione.

Na mocy zarządzenia ministra administracji publicznej z 30 listopada 1945 r. ustanowiono Zarząd Przymusowy Związku Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej na czele z prezesem Bolesławem Chomiczem. Zarządzenie powyższe opublikowano dopiero w początkach marca 1946 r., czyli po trzech miesiącach od chwili podjęcia formalnej decyzji⁹. Bazowano przy tym na

³ *Od pierwszych dni. XXX-lecie ochrony przeciwpożarowej w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, oprac. Z. Radwański, Komenda Główna Straży Pożarnych, Instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa 1974, s. 8; *Ochrona przeciwpożarowa w XXXV-lecie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, Komenda Główna Straży Pożarnych, Warszawa 1979, s. 6.

⁴ E. Kierejczyk, *Województwo olsztyńskie w latach 1945–1949. Kształtowanie się administracji ogólnej, rad narodowych i samorządu terytorialnego*, Olsztyn 1980, ss. 33–37.

⁵ DzURP, 1945, nr 51, poz. 295.

⁶ AAN, Ministerstwo Ziemi Odzyskanych (dalej MZO), 647, k. 3. Pismo MZO z maja (bez daty dziennej) 1946 r. do Związku Straży Pożarnych RP w Warszawie.

⁷ DzURP, 1949, nr 4, poz. 22.

⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z 3 VI 1950 w sprawie zakresu działania ministra gospodarki komunalnej oraz w sprawie określenia władz naczelnych, do których właściwości przechodzą sprawy należące dotychczas do zakresu działania ministra administracji publicznej: DzURP, 1950, nr 26, poz. 233.

⁹ Monitor Polski (dalej MP), 1946, nr 24, poz. 39 i 40.

ustawodawstwie z okresu międzywojennego, co wynikało z generalnego przyjęcia konstytucji marcowej z 1921 r. i miało znaczenie przede wszystkim polityczne w sensie szerokiej mobilizacji społeczeństwa w zakresie odbudowy kraju i zdobywania jego zaufania do władzy ludowej¹⁰. Już samo tylko mianowanie Bolesława Chomicza na prezesa Związku wyphywało niewątpliwie z roli, jaką pełnił on we władzach pożarniczych przed 1939 r.¹¹.

Z zakresu ochrony przeciwpożarowej miały zatem nadal moc obowiązującą:

— rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Prawo o stowarzyszeniach z 27 października 1932¹²;

— ustawa z 13 marca 1934 o ochronie przed pożarami i innymi klęskami¹³;

— rozporządzenie Rady Ministrów z 28 listopada 1933 o uznaniu stowarzyszenia Związek Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej za stowarzyszenie wyższej użyteczności¹⁴;

— rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych z 14 stycznia 1935 o statucie wzorowym ochotniczych straży pożarnych¹⁵;

— rozporządzenie Rady Ministrów z 28 listopada 1933 o nadaniu statutu stowarzyszeniu „Związek Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej”¹⁶.

Zarząd Przymusowy przejął wszelkie uprawnienia statutowe byłej Rady Naczelnej i Zarządu Głównego Związku z wyjątkiem decydowania o kupnie i sprzedaży nieruchomości. Ponadto wszystkie uchwały Zarządu Przymusowego dotyczące kupna i sprzedaży sprzętu pożarniczego, a także środków lokomocji, zaciągania pożyczek, ustanawiania składek członkowskich oraz planów działalności i budżetu wymagały zatwierdzenia przez MAP.

Ogłoszenie decyzji o ustanowieniu Zarządu Przymusowego dopiero w 1946 r. nasuwa przypuszczenie, że w łonie kierownictwa państwowego istniały już wówczas pewne rozbieżności bądź co do dalszej kontynuacji działalności straży pożarnych w strukturach przedwojennych, bądź też podporządkowania ich bezpośrednio organom państwowym. O występujących symptomach w tym względzie mogą świadczyć próby ograniczania kompetencji Związku czynione niemalże od chwili jego ustanowienia. Ostatecznie zwyciężyła na tym etapie koncepcja powierzenia całokształtu spraw ochrony przeciwpożarowej Związkowi, przejęcie bowiem przez aparat państwowy wyłącznej dyspozycji, szczególnie nad ochotniczymi strażami pożarnymi, mogło mieć negatywne skutki zarówno pod względem politycznym, jak również gospodarczym. Pamiętać bowiem należy, że był to okres intensywnych przygotowań propagandowych do mającego się odbyć w czerwcu 1946 r. referendum na temat dwóch zasadniczych kwestii: ustrojowych i terytorialnych państwowości polskiej. Ponadto ówczesna trudna sytuacja gospodarcza kraju nie wpływała stabilizująco na pozycję bloku Polskiej Partii Robotniczej. Na tym tle doszło nawet do — nie-

10 K. Działocha, J. Trzcziński, *Zagadnienie obowiązywania konstytucji marcowej w Polsce Ludowej 1944–1952*, Wrocław 1977, s. 143; por. też *Polska Ludowa 1944–1950. Przemiany społeczne*, red. F. Ryszka, Wrocław 1974, ss. 7–73; J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia państwa i prawa polskiego*, Warszawa 1976, ss. 625–634.

11 J. R. Szaflik, *Dzieje Ochotniczych Straży Pożarnych*, Warszawa 1965, ss. 136, 172, 179, 182, 191–193, 219, 220, 222–224, 230, 284.

12 DzURP, 1932, nr 94, poz. 808.

13 Ibidem, 1934, nr 41, poz. 365.

14 Ibidem, 1933, nr 102, poz. 779.

15 Ibidem, 1935, nr 7, poz. 35.

16 MP, 1933, nr 298, poz. 331.

wielkich co prawda rozmiarów — wystąpień robotniczych w różnych ośrodkach, jak np. w Poznaniu¹⁷. Kontrowersje między Polskim Stronnictwem Ludowym Stanisława Mikołajczyka a blokiem PPR wpływały również w określony sposób na nastroje społeczności wiejskich i małomiasteczkowych¹⁸.

W tej skomplikowanej sytuacji politycznej i gospodarczej 17 marca 1946 r. odbyło pierwsze posiedzenie Zarządu Przymusowego Związku Straży Pożarnych RP, a więc dopiero po oficjalnym ogłoszeniu decyzji o ustanowieniu komisarycznego zarządu¹⁹.

Tymczasem w połowie 1947 r. Rada Państwa zakwestionowała formalno-prawną stronę ustanowienia Zarządu Przymusowego Związku²⁰. Podważano mianowicie zasadność zarządzenia ministra administracji publicznej z 30 listopada 1945, wydanego bez porozumienia z zainteresowanymi ministerstwami. Nie precyzowano o jakie konkretne ministerstwa chodzi. Z dostępnych materiałów źródłowych wynika jednakże, i to niedwuznacznie, że główna przyczyna tkwiła w osobowym składzie Zarządu Przymusowego. Zarzut Rady Państwa nie był formalnie uzasadniony, ponieważ w myśl art. 54 prawa o stowarzyszeniach z 27 października 1932 władza nadzorcza, po II wojnie światowej MAP, miała prawo do wydania w tym względzie tego rodzaju zarządzenia.

Zwycięstwo bloku PPR w referendum oraz w wyborach do Sejmu Ustawodawczego położyło kres legalnej opozycji PSL. Stwarzało to możliwość oficjalnego eliminowania z życia publicznego niedawnych oponentów tego bloku, do których między innymi należał Stanisław Araszkiewicz — członek Zarządu Przymusowego Związku²¹. Wywierano równocześnie niedwuznaczny nacisk na prezesa Bolesława Chomicza, filara apolityczności straży pożarnych, ażeby ustąpił z zajmowanego stanowiska. W związku z tym MZO opracowało jeden, a Departament Polityczny MAP drugi wariant składu osobowego Zarządu Związku²². Ostatecznie prezes Bolesław Chomicz w piśmie do ministra administracji publicznej, z 10 grudnia 1947, złożył rezygnację z powierzonej mu funkcji. Na podstawie opracowanych wcześniej wariantów składu osobowego Zarządu Przymusowego, jak również natychmiastowej odpowiedzi ministra Chomiczowi, można domniemywać, że albo oczekiwano tej decyzji, albo też pismo to było jedynie formalnością. Wpłynęło ono bowiem do MAP 18 grudnia, a już następnego dnia informowano Chomicza o przyjęciu jego rezygnacji. Tak zatem rozwiązano dość istotny — z punktu widzenia centralnej administracji państwowej — problem „formalno-prawnego” powołania Zarządu Przymusowego. W istocie jednak chodziło o kwestię składu osobowego i jego oblicza politycznego. Z pierwotnego składu Zarządu Przymusowego pozostał jedynie Antoni Remiszewski — członek PPS, prezesurę powierzono Wilhelmowi Garnarczykowi — wiceministrowi oświaty, członko-

17 AAN, Ministerstwo Informacji i Propagandy, 930, mikrf. 28796, s. 2. Meldunek Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy w Poznaniu z 23 IV 1946.

18 *Polska Ludowa 1944—1950*, ss. 61—69.

19 AAN, MAP, 802, mikrf. B-1821, s. 4. Sprawozdanie z kontroli — w Zarządzie Głównym Związku — od 23 VIII do 17 IX 1949.

20 *Ibidem*, 809, mikrf. B-1828, ss. 52—54. Pismo Rady Państwa do Prezesa Rady Ministrów z 15 VII 1947 r. Pismo Prezydium Rady Ministrów do ministra administracji publicznej z 10 X 1947. Pismo ministra administracji publicznej do Prezydium Rady Ministrów z 20 XII 1947.

21 Wieloletni działacz ruchu ludowego związany podczas okupacji hitlerowskiej z Batalionami Chłopskimi i Delegaturą Rządu Londyńskiego na Kraj, po II wojnie członek Rady Naczelnej Polskiego Stronnictwa Ludowego.

22 AAN, MAP, 809, mikrf. B-1828, ss. 48—49. Warianty składu osobowego Zarządu Głównego Związku Straży Pożarnych RP.

wi Stronnictwa Ludowego, czterech członków należało do PPR, jeden — jako oficer Wojska Polskiego — był bezpartyjny²³.

Nacisk na skład polityczny Zarządu Związku nie był bezpodstawny. Polska Partia Robotnicza była żywo zainteresowana rozszerzeniem swych wpływów również w instancjach Związku Straży Pożarnych RP, a za jego pośrednictwem w ochotniczych strażach pożarnych (dalej OSP). Zdawano sobie sprawę, że w OSP grupował się znaczny odsetek aktywnego i uspołecznionego elementu miasteczek i wsi, ale jednocześnie apolitycznego, a więc praktycznie poza zasięgiem wpływów PPR, co stwierdzano wyraźnie w Uchwale NR 30 Sekretariatu Komitetu Centralnego²⁴. Zagadnienie to jest o wiele szersze, jednakże bardziej szczegółowe omówienie w tym miejscu przekraczałoby ramy niniejszego opracowania²⁵.

Z pisma Bolesława Chomicza do ministra administracji publicznej (z 10 XII 1947) wynikałoby, że z końcem tegoż roku kończy się kadencja komisarzyckiego Zarządu Głównego Związku. Nie jest to ściśle stwierdzenie, bowiem w okresie od powołania Związku do jego rozwiązania w październiku 1949 r. nie przeprowadzono żadnej otwartej kampanii wyborczej, której skutkiem miałby być wybór centralnych władz Związku. Każdy nowy członek Zarządu był mianowany przez ministra administracji publicznej na podstawie zarządzenia z 30 listopada 1945²⁶. Projektowany przez część działaczy Ogólnopolski Zjazd Delegatów Straży Pożarnych nie doszedł do skutku. Pierwotnie planowano, że odbędzie się on we Wrocławiu 22 czerwca 1947 na zakończenie „Tygodnia Strażackiego”. Wstępny program zakładał, że będzie to manifestacja jedności korporacyjnej strażactwa polskiego, zadokumentuje też ona łączność strażactwa z władzami i społeczeństwem w trosce o zagospodarowanie Ziemi Odzyskanych. Ponadto Zjazd ten miał mieć również charakter propagandowy, a mianowicie manifestacji o nienaruszalności Ziemi Odzyskanych w ramach państwowości polskiej. Tak więc intencja władz naczelnych Związku wydaje się całkowicie jasna i z punktu widzenia politycznego winna nie budzić wówczas zastrzeżeń²⁷. Tymczasem zrodziły się nieoczekiwane przeciwności, których źródła należy szukać w przedstawionych wyżej perturbacjach dotyczących składu osobowego władz naczelnych Związku. Zjazd ten miał bowiem usankcjonować lub powołać nowy skład Zarządu Głównego Związku w drodze wyborów. Termin jednak przesuwano w bliżej nieokreśloną przyszłość, aby w końcu odwołać go oficjalnym komunikatem²⁸. Tak zatem utrzymanie tymczasowego statusu Związku leżało najwyraźniej w intencjach władz partyjnych i państwowych. Dopóki działał on na zasadzie komisarycznej, władze państwowe i partyjne (blok PPR) miały bezpośrednią możliwość doboru odpowiadających im osób, zarówno pod względem reprezentatywności resortowej, jak również pod względem przynależności partyjnej²⁹.

23 Ibidem, 809, mikrf. B-1828, ss. 50–51. Pismo B. Chomicza do ministra administracji publicznej z 10 XII. Pismo ministra administracji publicznej do B. Chomicza z 19 XII 1947.

24 Archiwum KC PZPR, PPR Komitet Centralny, 295/VII/5, k. 7.

25 S. Kuta, *Spoleczno-polityczna działalność ochotniczych straży pożarnych w Polsce Ludowej w latach 1944–1975*, Biblioteka Akademii Nauk Społecznych, Warszawa, praca doktorska, maszynopis.

26 AAN, MAP, 809, mikrf. B-1828, s. 55. Pismo ministra administracji publicznej z 3 V 1948 do J. Antosiaka.

27 Przegląd Pożarniczy, 1947, nr 1, s. 7.

28 Gazeta Strażacka, 1948, nr 13/14, s. 21.

29 AAN, MAP, 809, mikrf. B-1828, ss. 12–25. Memoriał Głównego Inspektora ORMO o współpracy ORMO ze strażami pożarnymi z 10 XI 1948 (dalej Memoriał ORMO).

Związek Straży Pożarnych RP miał formalne prawo wyłączności do sprawowania na terenie całego kraju kontroli fachowej i organizacyjnej nad wszystkimi rodzajami straży pożarnych³⁰. Kompetencje te nie zostały zmienione żadnym aktem prawnym nowej władzy na szczęblu Rady Ministrów. Tymczasem minister administracji publicznej okólnikiem nr 29 wydanym już 11 czerwca 1946, a więc w 3 miesiące po rozpoczęciu działalności Związku, rozdzielił zakres kompetencji nad strażami pożarnymi między Związek a organa administracji ogólnej. Było to nieprecyzyjne sformułowanie, bowiem w myśl obowiązującej ustawy o ochronie przed pożarami i innymi klęskami z 13 marca 1934 nadzór w terenie nad ochroną przeciwpożarową sprawowali wojewodowie i starostowie, którym przysługiwało również prawo nadzoru nad strażami pożarnymi zrzeszonymi w Związku. Kwestią sporną było ograniczanie działalności Związku jedynie do OSP, a rezygnacji ze zrzeszenia miejskich zawodowych i zakładowych straży pożarnych³¹. W czerwcu 1947 r. zastanawiano się w MAP, na specjalnie zorganizowanej konferencji, nad reorganizacją struktury organizacyjnej ochrony przeciwpożarowej w świetle obowiązujących przepisów prawnych i faktycznego stanu wytworzonego po II wojnie światowej³². Wysunięto koncepcję utworzenia międzyministerialnego centralnego ośrodka dyspozycyjnego w formie podsekretariatu stanu do spraw ochrony przed pożarami i innymi klęskami, któremu byłyby podległe poszczególne ogniwa ochrony przeciwpożarowej tak ministerialne, jak i związkowe. „Podsekretariat Stanu skupiałby całokształt obrony p.poż. kraju we wszystkich jego działach, rozgałęzieniach i odcieniach. Byłby jedynym i wyłącznym ośrodkiem dyspozycyjnym i administracyjnym pożarnictwa polskiego”. Odwoływano się przy tym do przykładów dyscypliny wojskowej stwierdzając, że „nie współpraca, a karna i sprężysta podległość winna stać się spoidłem i podstawą pożarnictwa —”³³.

Jakie zatem miejsce i rola przypadalaby w tak rozumianym systemie Związkowi Straży Pożarnych RP?

Na podstawie zachowanych materiałów źródłowych należy stwierdzić, że większość zawodowych funkcjonariuszy pożarnictwa wypowiedziała się zdecydowanie za silnym ośrodkiem dyspozycyjnym i skłonna była skupić się wokół MAP. Zdecydowanie odcinano się jednakże od koncepcji zmilitaryzowania straży pożarnych określając pożarnictwo jako swego rodzaju syntezę „służby bezpieczeństwa na wzór wojskowy z samarytanizmem i obywatelnością”. W ten sposób negowano stanowisko przeciwników istnienia Związku podkreślając, że „— — nawet najbogatsze państwo na świecie, nie może pozwolić sobie na luksus całkowitego utrzymania — — całego korpusu obrony p.poż.”.

Związek Straży Pożarnych RP miał ostatecznie pozostać głównym ośrodkiem pożarnictwa „— — pod ścisłą kontrolą rządu, a szczególnie MAP, jako dysponenta i gospodarza pożarnictwa polskiego”. Zapowiedziano równocześnie konieczność nowelizacji ustawy o ochronie przed pożarami i innymi klęskami (z 13 marca 1934) tak, aby odzwierciedlała ona zmiany w całokształcie powojennego życia Polski³⁴. Oceniając powyższe, należy stwierdzić wyraźną dąż-

30 DzURP, 1933, nr 102, poz. 779, § 3.

31 AAN, MAP, 812, mikrf. B-1831, ss. 1—21. *Problemy, potrzeby i zadania pożarnictwa w Polsce Ludowej*, referat J. Kotwicy-Skrzypka z 27 i 28 XI 1947.

32 Ibidem, 809, mikrf. B-1828, ss. 1—2. Zawiadomienie o konferencji poświęconej obronie przeciwpożarowej.

33 *Problemy, potrzeby*, ss. 5, 7.

34 Ibidem, ss. 9, 10.

ność do zcentralizowania wszystkich zagadnień ochrony przeciwpożarowej w nowym ośrodku dyspozycyjnym, jakim miała być odpowiednia komórka w MAP. Na tym etapie pozostawiono praktycznie wszystko bez większych zmian, chociaż podjęta kwestia pozostała otwarta³⁵.

Inną koncepcję wysunął w końcu 1948 r. Główny Inspektor Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej, pełniący równocześnie funkcję I-go wiceprezesa Związku — ppłk Jan Kwiatkowski. Jego zdaniem pion ochrony przeciwpożarowej winien wchodzić w skład Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego (dalej MBP) pod nazwą Komendy Głównej Straży Pożarnych i Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej (dalej ORMO). Ppłk Jan Kwiatkowski był rzecznikiem formalnego połączenia ORMO i straży pożarnych w jedną organizację i pod jednym kierownictwem. Poddając stosunkowo ostrej krytyce działalność Związku, nie uwzględniał w swej koncepcji jego faktycznej egzystencji. O stopniu zaawansowania, w końcu 1948 r., prac nad nową strukturą organizacyjną ochrony przeciwpożarowej może świadczyć najlepiej stwierdzenie samego autora omawianej tu koncepcji: „Obecnie jestem w procesie pracy nad ostatecznym ujęciem opracowania nowej struktury pożarnictwa, którą obowiązuję się w najbliższych dniach przedstawić Komitetowi Centralnemu PPR, ministrowi bezpieczeństwa publicznego i gen. Witoldowi do zapoznania się z nią i zatwierdzenia”³⁶.

Mimo tych zamierzeń: jednych sugerujących ograniczenie działalności Związku, a innych jego likwidację, faktycznie pełnił on taką samą funkcję i miał taki zakres działania jak w okresie międzywojennym. Nic nie wskazuje na to, aby w łonie samego Związku istniała jakakolwiek tendencja do rezygnacji z dotychczasowego zakresu działania (poza ppłk. Janem Kwiatkowskim). Zakres kompetencji organizacyjnych, administracyjnych, technicznych, szkoleniowych i wydawniczych pozostawał ten sam (z nieznacznymi ograniczeniami). Związek nadal skupiał zakładowe straże pożarne, zawodowe miejskie oraz najliczniejsze — ochotnicze straże pożarne wiejskie i małomiasteczkowe. Cały teren kraju podzielono na 14 okręgów wojewódzkich i jeden Okręg Grodzki w Łodzi. Podlegało im 270 oddziałów powiatowych. 1 czerwca 1949 r. w ramach Związku działało: 12 834 ochotniczych straży pożarnych (terenowych), 735 straży pożarnych przymusowych, 969 straży pożarnych przemysłowych, 175 straży pożarnych kolejowych, 3 straże pożarne leśne, 73 miejskie zawodowe straże pożarne, 47 drużyn żeńskiej służby pożarniczej. Ogólna liczba członków straży pożarnych zrzeszonych w Związku wynosiła w tym okresie 387 050 osób³⁷.

Podsumowując, należy stwierdzić, że lata 1944—1949 były okresem poszukiwania nowej formuły organizacyjnej ochrony przeciwpożarowej. Nie mając wykrystalizowanej do końca koncepcji w tej dziedzinie, władze państwowe utworzyły specjalistyczne komórki w ministerstwach Administracji Publicznej oraz Ziem Odzyskanych. Niezależnie od tego reaktywowały Związek Straży Pożarnych RP, który legitymował się sprawdzonymi w okresie międzywojennym formami działalności oraz cieszył się uznaniem wśród aktywu straży po-

³⁵ Realizując kierunek ścisłego podporządkowania Związku Straży Pożarnych RP władzom państwowym, decyzją ministra administracji publicznej z 7 V 1947, utworzono stanowisko Delegata Rządu do spraw Związku, funkcję tę powierzono Janowi Kotwicy-Skrzypkowi: AAN, MAP, 809, mikrf. B-1828, s. 63. Pismo Delegata Rządu do Zarządu Głównego Związku z 14 V 1947.

³⁶ Memorial ORMO, s. 25.

³⁷ Jak w przyp. 19, ss. 2, 3.

żarnych, szczególnie ochotniczych. Aktem prawnym z 30 listopada 1945 r. przywrócono strukturę organizacyjną ochrony przeciwpożarowej obowiązującą przed 1939 r. Równoległe MAP oraz Główny Inspektorat ORMO, przy dużym zainteresowaniu KC PPR, dążyły do opracowania dwóch różnych, nowych koncepcji funkcjonowania ochrony przeciwpożarowej w Polsce. Zanim dokonano tego dwoma aktami prawnymi: likwidacji Związku w październiku 1949 r.³⁸ oraz o powołaniu komend straży pożarnych³⁹, Związek Straży Pożarnych RP rozwijał wszechstronną działalność za pośrednictwem swych ogniw wojewódzkich i powiatowych oraz zrzeszonych straży pożarnych.

ORGANA POŻARNICTWA W STRUKTURZE ORGANIZACYJNEJ WŁADZ ADMINISTRACJI OGÓLNEJ I i II INSTANCJI W WOJEWÓDZTWIE OLSZTYŃSKIM

Władze administracyjne Okręgu Mazurskiego wśród innych prac podjęły też organizację pożarnictwa, co znajduje odzwierciedlenie już w pierwszych miesięcznych sprawozdaniach starostów powiatowych⁴⁰.

W sprawozdaniu omawiającym sytuację w Okręgu Mazurskim od 13 do 23 maja 1945, Pełnomocnik Rządu RP, płk Jakub Prawin stwierdzał, że wydano zalecenie tworzenia straży miejscowych. Wobec braku dostatecznie silnego aparatu bezpieczeństwa i milicji, a także całkowitej dezorganizacji ochrony przeciwpożarowej, chodziło niewątpliwie o tak zwane straże porządkowe, które zastępując i dopełniając organa porządku publicznego, miały zajmować się między innymi szeroko pojętą ochroną przeciwpożarową głównie w sensie zapobiegawczym, a więc na przykład w formie wystawiania w osiedlach wart nocnych⁴¹.

Było to rozwiązanie doraźne, a w obliczu sporego wyludnienia terenu Warmii i Mazur raczej zabieg formalny aniżeli przynoszący realne korzyści. Z tych też względów w ramach przygotowywanej struktury organizacyjnej Urzędu Pełnomocnika Rządu przewidywano utworzenie w jego wydziale administracyjnym — oddziału ochrony przed pożarami i innymi klęskami, który miał podlegać drugiemu zastępcy Pełnomocnika Rządu (wicewojewodzie)⁴². W wyniku tworzonych — niewątpliwie a.l. hoc, chociaż nie bez podstaw prawnych, na przełomie kwietnia i maja 1945 r. — projektów, ustalono podstawowy zarys funkcjonowania władz administracji ogólnej na szczeblu okręgu i obwodów (powiatów), w tym również organu do spraw pożarnictwa. Pierwotnie, w projekcie statutu organizacyjnego dla starostw powiatowych, pro-

³⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z 24 X 1949 w sprawie rozwiązania stowarzyszenia wyższej użyteczności „Związek Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej”: DzURP, 1950, nr 6, poz. 56.

³⁹ Ustawa z 4 II 1950 o ochronie przeciwpożarowej i jej organizacji: DzURP, 1950, nr 6, poz. 51, rozdz. I.

⁴⁰ Archiwum Państwowe w Olsztynie (dalej APO), Urząd Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski (dalej Urząd Pełnomocnika), 47, k. 2. Sprawozdanie starosty kętrzyńskiego z 17 V 1945; 140, k. 2—3. Sprawozdanie starosty pastęckiego za miesiąc czerwiec 1945 r.

⁴¹ W myśl regulaminu wewnętrznego straże porządkowe jako organizacje obywatelskie powołane były do „— współdziałania z organami państwowymi i samorządowymi w zakresie utrzymania ładu, porządku, spokoju i bezpieczeństwa publicznego.”: APO, Urząd Pełnomocnika, 32, k. 1; 70, k. 113, 175—176.

⁴² Ibidem, 4, k. 26, 37—38. Projekty statutu organizacyjnego Urzędu Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski z przełomu kwietnia i maja 1945 r.

ponowano utworzenie stanowiska do spraw kłesk żywiolowych w ramach referatu społeczno-politycznego⁴³. Wynikało to zapewne stąd, że najliczniejszą grupę wśród straży (w warunkach przedwojennych i w założeniach powojennych) stanowiły stowarzyszenia ochotniczych straży pożarnych⁴⁴, a do zakresu działania komórek społeczno-politycznych należały m.in. wszelkie sprawy dotyczące stowarzyszeń społecznych⁴⁵. Ostatecznie jednak zdecydowano się na utworzenie w starostwach powiatowych odrębnego referatu pożarnictwa, którego zadaniem miało być nadzorowanie bezpieczeństwa przeciwpożarowego, organizowanie straży pożarnych, dbałość o przeciwpożarowe zbiorniki wodne, sprzęt i remizy strażackie, a także składanie propozycji budżetowych do władz powiatowych⁴⁶.

Nic nie wskazuje na to, aby wśród pierwszej ekipy administracyjnej przybyłej do Olsztyna 29—30 marca 1945 znajdował się kwalifikowany pracownik pożarnictwa. Z tego też najprawdopodobniej względu na szczeblu wojewódzkim sprawy pożarnictwa włączono w zakres działania wydziału administracyjnego. Stanowiło to wyraźną sprzeczność w stosunku do struktury organizacyjnej MAP, chociaż w późniejszym okresie, w korzystniejszych warunkach, powrócono do tego modelu. Władze centralne nie miały zresztą w tym względzie jednoznacznego poglądu, a Pełnomocnik Rządu działał na podstawie specjalnych uprawnień nadanych mu przez ówczesną Radę Ministrów Tymczasowego Rządu⁴⁷. Również w późniejszych założeniach ramowego statutu organizacyjnego urzędów wojewódzkich, opracowanego przez MAP 30 listopada 1945, brak w tej kwestii jednoznacznego określenia⁴⁸. Tymczasem 1 lipca 1945 Pełnomocnik Rządu ogłosił statut organizacyjny swego urzędu oraz starostw powiatowych. Przewidziano w nim utworzenie Wojewódzkiego Inspektoratu Pożarnictwa jako odrębnego — spośród dwudziestu dwóch — wydziałów⁴⁹. Jednocześnie określono w sposób ogólny zakres działania Inspektoratu, do którego obowiązków miały należeć sprawy wyszkolenia zawodowych kadr pożarniczych, budowa przeciwpożarowych zbiorników wodnych, sprawy obrony przeciwlotniczo-pożarowej, zaopatrzenie w sprzęt pożarniczy, a także organizowanie ochotniczych straży pożarnych. Powołanie organu pożarniczego związanego integralnie ze strukturą organizacyjną Urzędu Pełnomocnika Rządu nastąpiło bezsprzecznie w lipcu 1945 r., o czym powiadomiono starostwa powiatowe specjalnym pismem z 27 lipca. Określono w nim ponownie podstawowe zadania Wojewódzkiego Inspektoratu Pożarnictwa oraz zastrzeżono do zatwierdzającej decyzji Pełnomocnika Rządu na wniosek Inspektora Wojewódzkiego obsadę stanowisk „powiatowych instruktorów pożarnictwa”, a także rozdział subwencji na cele ochrony przeciwpożarowej⁵⁰. Wyni-

43 Ibidem, k. 15—18. Projekt statutu organizacyjnego starostw powiatowych z 5 V 1945 przedstawiony przez starostę olsztyńskiego.

44 Ustawa z 13 III 1934 r. o ochronie przed pożarami i innymi kłeskami wyróżniała straże: ochotnicze, przymusowe, zawodowe i prywatne (w warunkach powojennych zakładowe): DzURP, 1934, nr 41, poz. 365, rozdz. II, art. 4, pkt. 2.

45 APO, Urząd Pełnomocnika, 19, k. 33. Referat Naczelnika Wydziału Społeczno-Politycznego na zjeździe starostów powiatowych 10 VII 1945 r.; 69, k. 105—108. Statut organizacyjny Wydziału Społeczno-Politycznego z przełomu maja i czerwca 1946 r.

46 Ibidem, 41, k. 33—35. Tymczasowy statut organizacyjny starostw w Okręgu Mazurskim z 5 V 1945 r.

47 Mazurski Dziennik Pełnomocnika Rządu RP, 1945, nr 1, poz. 1.

48 APO, Urząd Pełnomocnika, 29, k. 89. Ramowy statut urzędów wojewódzkich.

49 Mazurski Dziennik Pełnomocnika Rządu RP, 1945, nr 1, poz. 2 i 3.

50 APO, Urząd Pełnomocnika, 4, k. 130 oraz 62, k. 135. Pismo Pełnomocnika Rządu z 27 VII 1945 do starostów powiatowych i prezydentów miast wydzielonych; 32, k. 20. Sprawo-

kało to z wysoce centralizowanego charakteru władzy Pełnomocnika Rządu oraz specjalnych jego prerogatyw.

Wprowadzenie nazwy: Wojewódzki Inspektorat Pożarnictwa odpowiadało nazewnictwu przyjętemu na szczeblu centralnym w MAP; był on terenowym odpowiednikiem Głównego Inspektoratu Pożarnictwa. Stosując konsekwentnie tę nomenklaturę, również w starostwach powiatowych utworzono inspektoraty pożarnictwa, jako odrębne — spośród dziewiętnastu — referaty. Określanie w dokumentach z tego okresu stanowisk powiatowych inspektorów jako inżynierów wynikało z tradycji przedwojennej, kiedy w ramach struktury organizacyjnej Związku Straży Pożarnych RP, jako jedyne reprezentanta interesów pożarnictwa na obszarze całego państwa, istniały takie funkcje w jego zarządach powiatowych⁵¹. Do podstawowych zadań powiatowych inspektorów pożarnictwa należało miały sprawy związane z wyszkoleniem straży pożarnych, rozdziału kredytów na kupno sprzętu pożarniczego, a także subsydiowanie projektów i budowy przeciwpożarowych zbiorników wodnych⁵².

W administracyjnym podziale kraju opartym na założeniach konstytucji marcowej z 1921 r. uwzględniono wydzielenie gmin i gromad w powiatach⁵³. Na tym szczeblu sprawy ochrony przeciwpożarowej leżały w gestii wójtów i sołtysów. Ich obowiązki w tym zakresie określono w tymczasowych instrukcjach opracowanych przez MAP w sierpniu 1945 r. i wydanych przez Urząd Pełnomocnika Rządu w tym samym miesiącu. Do obowiązków wójtów należało organizowanie na swoich terenach straży pożarnych i dbałość o należyte zapatrzenie ich w sprzęt, sołtysi natomiast byli zobligowani do czuwania nad ogólnym bezpieczeństwem przeciwpożarowym swej gromady⁵⁴.

Tak więc można przyjąć, że w czterech pierwszych miesiącach sprawowania władzy przez administrację polską w Okręgu Mazurskim stworzono zasadnicze ramy organizacyjne działania organów administracji państwowej i samorządowej w ogóle, w tym także ochrony przeciwpożarowej. Były one punktem wyjściowym, przez samo określenie ich jako tymczasowych, dla mających następować w niedalekiej przyszłości częściowych lub generalnych reorganizacji.

W związku ze wspomnianym już wyżej pismem okólnym ministra administracji publicznej z 30 listopada 1945, dotyczącym ramowego statutu organizacyjnego urzędów wojewódzkich, przystąpiono do zasadniczej reorganizacji Urzędu Pełnomocnika Rządu dostosowując jego strukturę organizacyjną do wymogów centralnych. Zasadniczą cechą tej reorganizacji miało być ograniczenie liczby samodzielnych wydziałów. Według Edwarda Kierejczyka, w mieście 22 wydziałów utworzono w pierwszym kwartale 1946 r. 16, a wśród zlikwidowanych miał również znajdować się Wojewódzki Inspektorat Pożarnictwa⁵⁵.

zdanie sytuacyjne Pełnomocnika Rządu za lipiec 1945 r.; Mazurski Dziennik Pełnomocnika Rządu RP, 1945, nr 2, poz. 11 a.

51 J. R. Szafflik, op. cit., s. 227.

52 Mazurski Dziennik Pełnomocnika Rządu RP, 1945, nr 1, poz. 3, § 38.

53 AAN, PKWN, VII/1, mikrf. 24195, s. 15. Rozporządzenie wykonawcze Resortu Administracji Publicznej w sprawie wykonania Dekretu PKWN z 21 VIII 1944 o organizacji władz administracyjnych I i II instancji; por. też L. Jastrzębowski, *Zarys historii terenowych organów władzy i administracji państwowej*, w: *Terenowe organy administracji i rady narodowe po reformie*, red. J. Służewski, Warszawa 1974, s. 44.

54 APO, Urząd Pełnomocnika, 4, k. 142—145 oraz 165, k. 29—40 i 47—53. Instrukcja dla burmistrzów, wójtów i sołtysów z sierpnia 1945 r.; Mazurski Dziennik Pełnomocnika Rządu RP, 1945, nr 3, poz. 45, nr 1—3.

55 E. Kierejczyk, op. cit., ss. 73—74.

Jednakże z zachowanych materiałów archiwalnych wynika, że inspektorat ten działał na zasadzie samodzielnej komórki organizacyjnej do czasu przemianowania go w październiku 1947 r. w oddział ochrony przed pożarami i innymi klęskami w ramach wydziału administracyjno-prawnego. Istniały różne koncepcje działania komórki do spraw pożarnictwa w ramach struktury organizacyjnej Urzędu Pełnomocnika Rządu i Urzędu Wojewódzkiego. Jedną z nich zakładała włączenie Wojewódzkiego Inspektoratu Pożarnictwa w zakres czynności wydziału samorządowego, o czym powiadomiono oficjalnym pismem (z 7 I 1946) MZO⁵⁶. Koncepcja ta była o tyle słuszna, że w myśl ustawy z 13 marca 1934 r. samorządy terytorialne odgrywały zasadniczą rolę w ochronie przeciwpożarowej, szczególnie wobec najliczniejszej grupy spośród rodzajów straży — OSP. Odnosiło się to głównie do obowiązku subwencjonowania tych straży. Samorząd terytorialny w myśl wyżej wymienionej ustawy był zobowiązany do organizowania ochrony przeciwpożarowej na swoim terenie. Z tego więc punktu widzenia decyzja włączenia Wojewódzkiego Inspektoratu Pożarnictwa do wydziału samorządowego byłaby trafna⁵⁷. Można domniemywać, że intencją projektodawców tej koncepcji było nadanie inspektoratowi pożarnictwa odpowiedniej rangi wobec samorządu terytorialnego, tym bardziej że była to zupełnie nowa forma w dotychczasowej strukturze ochrony przeciwpożarowej, a działający przed wojną Związek Straży Pożarnych RP wówczas jeszcze nie podjął działalności w województwie olsztyńskim. Sprawa ta nie została jednak definitywnie rozstrzygnięta, a 29 maja 1946 r. na zjeździe wojewodów odbytym w MAP zastanawiano się, czy inspektoraty pożarnictwa mają działać w ramach wydziałów administracyjnych czy też samorządowych. Za włączeniem spraw ochrony przeciwpożarowej do samorządowych przemawiało, iż straże „w swych niższych komórkach organizacyjnych bazują na samorządzie”⁵⁸.

Z uwagi na organizację MZO i działającego w nim Samodzielnego Referatu Pożarnictwa w Departamencie Administracji Publicznej, włączenie Wojewódzkiego Inspektoratu Pożarnictwa do wydziału samorządowego stanowiłoby zaprzeczenie dążności do jednolitej organizacji jednostek terenowych i centralnych. Dokumenty dotyczące struktury organizacyjnej wydziału samorządowego, jak również pozostałych, w których mogłaby ewentualnie działać komórka do spraw pożarnictwa, nie świadczą o rzekomym rozwiązaniu Wojewódzkiego Inspektoratu Pożarnictwa⁵⁹. Miał on raczej dużą samodzielność. Świadczyć o tym może m.in. zakres działania, którego projekt przedstawiono Wydziałowi Organizacyjnemu Urzędu Wojewódzkiego na początku czerwca 1946 r. Przewidywano w nim podział Wojewódzkiego Inspektoratu na cztery referaty z następującym zakresem czynności:

Referat ogólno-organizacyjny

— zarządzenia ogólne władz administracyjnych i pożarniczych, podstawy prawne działalności ochrony przeciwpożarowej, ustawy i rozporządzenia,

56 APO, Urząd Pełnomocnika, 30, k. 5, 7.

57 Ibidem, 173, k. 35. Pismo Wojewódzkiego Inspektora Pożarnictwa z 4 VI 1946 do Wydziału Samorządowego.

58 AAN, MAP, 814, mikrf. B-1833, s. 71. Protokół ze zjazdu wojewodów; o ile pracownicy Wojewódzkiego Inspektoratu Pożarnictwa byli opłacani z budżetu MZO, to powiatowi inspektorzy pożarnictwa przez właściwe związki samorządowe: APO, Urząd Wojewódzki w Olsztynie (dalej Urząd Woj.), 16, k. 154. Etat MZO. Podział czynności Inspektoratu.

59 APO, Urząd Woj., 30, k. 20, 80—83. Projekt statutu organizacyjnego Wydziału Samorządowego z 10 I 1946 r. oraz statut z kwietnia tegoż roku; Urząd Pełnomocnika, 69, k. 105—108. Organizacja Wydziału Społeczno-Politycznego z przelotem maja i czerwca 1946 r.

- sprawy organizacyjne własne, powiatów i straży pożarnych,
- sprawy personalne zawodowych strażaków, członków OSP i straży zakładowych,
- sprawy ogólne, a więc organizacja odpraw i konferencji, planowanie i sprawozdawczość, kontrole, statystyka klęsk żywiołowych oraz ubezpieczenia od ognia,
- sprawy finansowo-gospodarcze, świadczenia socjalne, ewidencja inwentarza;

Referat techniczno-wyszkoleniowy

- sprawy ogólnotechniczne związane ze sprzętem pożarniczym, normalizacją, sygnalizacją i środkami łączności oraz bazą przeciwpożarową (remizy strażackie),
- sprawy wyszkoleniowe zawodowych strażaków, ochotników, straży zakładowych; odprawy wyszkoleniowe i pomoce naukowe;

Referat zaopatrzenia

- zaopatrzenie w sprzęt pożarniczy; plany z tym związane,
- przeciwpożarowe zaopatrzenie wodne, projekty, plany, budowy zbiorników wodnych i studzien;

Referat prewencji

- regulaminy, instrukcje i zarządzenia przeciwpożarowe,
- sprawy kominiarstwa,
- kontrole przeciwpożarowe w zakładach pracy i ważniejszych obiektach użyteczności publicznej,
- nadzór nad bezpieczeństwem pożarowym w czasie różnego rodzaju widowisk (teatr, kina),
- sprawy przestrzegania przepisów przeciwpożarowych w budownictwie,
- charakterystyka poszczególnych miejscowości pod kątem zabezpieczenia pożarowego,
- sprawy obrony przeciwlotniczej,
- sprawy innych klęsk żywiołowych (powodzie),
- współpraca ze strażami zakładowymi (np. kolejowymi) oraz różnymi instytucjami i organizacjami ⁶⁰.

Trzeba przy tym wyraźnie podkreślić, że w wyżej wymienionym projekcie mowa jest o Wojewódzkim Inspektoracie Pożarnictwa jako o XXII-gim wydziale Urzędu Wojewódzkiego, co stoi w wyraźnej sprzeczności z wcześniej już sygnalizowanym problemem struktury organizacyjnej Urzędu Wojewódzkiego ⁶¹.

Na mocy zarządzenia Pełnomocnika Rządu z 7 maja 1946, dotyczącego zakresu aprobaty spraw zastrzeżonych do ostatecznej decyzji zwierzchników Urzędu, Wojewódzki Inspektorat Pożarnictwa podlegał służbowo pierwszemu zastępcy Pełnomocnika ⁶².

Zasadnicza reorganizacja Urzędu Wojewódzkiego nastąpiła w 1947 r. na

⁶⁰ Ibidem, Urząd Pełnomocnika, 30, k. 185—187 oraz 16, k. 154. Organizacja Wydziału XXII — Wojewódzkiego Inspektoratu Pożarnictwa i szczegółowy podział czynności.

⁶¹ Istniałaby zatem uzasadniona racja powtórzonego przeanalizowania dokumentacji z tym zagadnieniem związanej, tym bardziej że Edward Kierejczyk korzystał z akt interesujących nas zespołów Urzędu Pełnomocnika Rządu i Urzędu Wojewódzkiego APO jeszcze w okresie niepełnego ich uporządkowania; szczegółowsze przedstawienie tej kwestii przekraczałoby znaczenie ramy niniejszego artykułu.

⁶² APO, Urząd Pełnomocnika, 30, k. 42.

mocy wydanego 31 maja okólnika nr 42 ministra ziem odzyskanych⁶³. Był on obowiązujący na całym obszarze Ziemi Odzyskanych. Przystosowanie olsztyńskiego Urzędu Wojewódzkiego do przepisów wzorowego statutu miało nastąpić od 1 lipca tegoż roku, jednakże trudności związane z obsadą wydziału administracyjno-prawnego pozwoliło zakończyć ten proces dopiero 1 października⁶⁴.

Nowo powstały wydział administracyjno-prawny dzielił się na trzy oddziały: ogólnoprawny, praw Stanu Cywilnego i ewidencji ludności, ochrony przed pożarami i innymi klęskami. W określonym równocześnie szczegółowym podziale czynności, interesujący nas oddział dzielił się na trzy referaty: ogólnoadministracyjny, inspekcyjno-szkoleniowy oraz techniczny. Całkowicie nowym sformułowaniem w tym zakresie czynności było dokonanie podziału straży pożarnych na zrzeszone i niezrzeszone w Związku Straży Pożarnych RP⁶⁵.

Wprowadzenie nowego nazewnictwa organu pożarniczego w urzędach wojewódzkich odpowiadało modelowi ogólnopolskiemu, a wiązało się ściśle z reaktywizacją wyżej wymienionego Związku, w którym praktycznie stanowisko wykonawcze całokształtu spraw związanych z ochroną przeciwpożarową należało do inspektorów pożarnictwa (na szczeblu centralnym i wojewódzkim) oraz instruktorów (na szczeblu powiatowym). Stąd też konieczność zmiany dotychczasowego nazewnictwa; na czele oddziału ochrony przed pożarami i innymi klęskami stał odtąd kierownik⁶⁶. Podobnie uczyniono na szczeblu centralnym w MAP, o czym była mowa już wcześniej.

W ślad za tym, również w powiatach zmieniono stanowiska powiatowych inspektorów pożarnictwa, wprowadzając nazwę referentów ochrony przed pożarami i innymi klęskami. Referenci ci podlegali pod względem osobowym i służbowym starostom, natomiast pod względem fachowym organowi wojewódzkiemu do spraw pożarnictwa. Tak zatem na Ziemiach Odzyskanych przyjęto terminologię obowiązującą na terenach podległych MAP.

Na mocy zarządzenia Wojewody Olsztyńskiego, z 19 sierpnia 1947, w sprawie wewnętrznej organizacji starostw powiatowych i szczegółowego podziału czynności, utrzymano nadal odrębną komórkę do spraw pożarnictwa jako jedną z 19 referatów. Do zakresu jej działania należało 18 spraw, które odpowiadały zakresowi działania ustalonemu na szczeblu wojewódzkim⁶⁷.

Najwięcej wątpliwości budzi włączenie oddziału ochrony przed pożarami i innymi klęskami do wydziału administracyjno-prawnego, który w myśl pierwotnych projektów miał skupiać całokształt zagadnień prawnych, związanych z urzędowaniem władz administracji ogólnej⁶⁸. Można byłoby sądzić, że tego rodzaju rozwiązanie było doraźne. Władze centralne nie polecały jednak-

⁶³ Ibidem, Urząd Woj., 18, k. 5—22. Statut organizacyjny urzędów wojewódzkich z 31 V 1947 wprowadzony okólnikiem nr 42 ministra ziem odzyskanych.

⁶⁴ Ibidem, k. 4 oraz sygn. 17, k. 316. Pisma Wojewody Olsztyńskiego z 28 II i 14 VII 1947 do MZO w sprawie wprowadzenia w życie statutu organizacyjnego Urzędu Wojewódzkiego.

⁶⁵ Ibidem, 17, k. 288—289 oraz 18, k. 52—53. Szczegółowy podział czynności Oddziału Ochrony przed Pożarami i Innymi Klęskami.

⁶⁶ W. M. Swieczkowski, *Ochotnicze Straże Pożarne w Polsce Ludowej*, w: *I Sympozjum Historyczne Związku Ochotniczych Straży Pożarnych*, Warszawa 1979, s. 37.

⁶⁷ APO, Urząd Woj., 139, k. 10. Pismo okólne Wojewody Olsztyńskiego z 21 XII 1947, dotyczące stosunku służbowego referentów ochrony przed pożarami i innymi klęskami, por. też Olsztyński Dziennik Wojewódzki, 1948, nr 2(35), poz. 29; 18, k. 54. Szczegółowy podział czynności referatów ochrony przed pożarami i innymi klęskami, por. też Olsztyński Dziennik Wojewódzki, 1947, nr 19(33), poz. 191.

⁶⁸ APO, Urząd Woj., 17, k. 316. Pismo Wojewody Olsztyńskiego z 18 II 1947 do MZO.

że zmieniać tego stanu rzeczy, a kolejny statut organizacyjny Urzędu Wojewódzkiego wprowadzony zarządzeniem Wojewody Olsztyńskiego, z 20 grudnia 1948, nie dotyczył zmiany zakresu działania wydziału administracyjno-prawnego, a tym samym oddziału ochrony przed pożarami i innymi klęskami⁶⁹.

Zmieniono też zasadę płatności etatów referentów ochrony przed pożarami i innymi klęskami w powiatach. Od 1 stycznia 1948 byli oni opłacani, podobnie jak pracownicy oddziału na szczeblu wojewódzkim, z budżetu MZO⁷⁰.

Kolejną reorganizację dotyczącą organu do spraw pożarnictwa w Urzędzie Wojewódzkim przeprowadzono już po zniesieniu, w styczniu 1949, odrębnego zarządu Ziem Odzyskanych. W związku z pismem okólnym ministra administracji publicznej, z 18 października 1949, wyłączono z oddziału ochrony przed pożarami i innymi klęskami sprawy związane z ochroną przed powodziami i innymi klęskami żywiołowymi włączając te kwestie do oddziału organizacyjnego w wydziale ogólnym, natomiast oddział ochrony przed pożarami wszedł w zakres działania wydziału społeczno-politycznego. Zmian tych dokonano na mocy zarządzeń Wojewody Olsztyńskiego, z 25 października i 7 listopada 1949, z mocą obowiązującą od 1 stycznia 1950⁷¹, przy czym szczegółowy zakres czynności oddziału, z wyłączeniem spraw dotyczących zagadnień ochrony przeciwpowodziowej i innych klęsk żywiołowych, pozostawał nadal niezmieniony. To samo dotyczyło szczebla powiatowego⁷².

Powyższe zmiany wiązały się z przygotowywaną generalną reorganizacją struktury organizacyjnej pożarnictwa polskiego, jaka miała nastąpić wraz z uchwaleniem przez Sejm Ustawodawczy (4 lutego 1950) ustawy o ochronie przeciwpożarowej i jej organizacji, a w związku z tym powołaniem komend straży pożarnych. Agendy oddziału ochrony przed pożarami, w związku z okólnikiem nr 32 ministra administracji publicznej z 11 kwietnia 1950 oraz zarządzeniem wewnętrznym nr 3 Wojewody Olsztyńskiego z 27 kwietnia tegoż roku, zostały przekazane Wojewódzkiej Komendzie Straży Pożarnych. Rozwiązano również referaty ochrony przed pożarami w powiatach⁷³.

ZWIĄZEK STRAŻY POŻARNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ OKRĘG WOJEWÓDZKI W OLSZTYNIE

Mówiąc o początkach działalności Związku na Ziemiach Odzyskanych należy zwrócić uwagę na pewną specyficzność. Uwzględniając uprzednią przynależność tych ziem do III Rzeszy Niemieckiej, a więc inną do 1945 r. organizację ochrony przeciwpożarowej, należałoby mówić o powstaniu organizacji pod nazwą Związek Straży Pożarnych RP. Biorąc natomiast pod uwagę skład ludnościowy po II wojnie światowej oraz rozciągnięcie na Ziemię Odzyskane

69 Ibidem, 18, k. 350—351. Statut organizacyjny Urzędu Wojewódzkiego Olsztyńskiego, por. też Olsztyński Dziennik Wojewódzki, 1949, nr 1(57), poz. 1; 19, k. 425. Szczegółowy podział czynności Oddziału Ochrony przed Pożarami i Innymi Klęskami.

70 Ibidem, 139, k. 238, 240. Płaćciowy rozdział etatów MZO na starostwa powiatowe.

71 Ibidem, 19, k. 354—355; wymienione dokumenty są sprzeczne z pismem Wojewody Olsztyńskiego z 12 XI 1949 r. skierowanym do starostów powiatowych i Prezydenta m. Olsztyna, w którym zawiadamiał on, że Oddział Ochrony przed Pożarami został włączony do Wydziału Społeczno-Politycznego od 1 XI 1949; por. też Olsztyński Dziennik Wojewódzki, 1949, nr 24, poz. 186.

72 APO, Urząd Woj., 19, k. 435—436.

73 Ibidem, 139, k. 88.

przepisów z okresu międzywojennego, można użyć terminu — reaktywizacji. W rozumieniu, przybitych z ziem dawnych Rzeczypospolitej, organizatorów Związku Straży Pożarnych na Ziemiach Odzyskanych, był on reaktywowany. Jednakże badacz tego okresu winien posługiwać się ściślejszym pojęciem powstania lub organizacji.

Do organizowania Związku Straży Pożarnych w województwie olsztyńskim przystąpiono w sierpniu 1946 r., a więc po oficjalnym ogłoszeniu w marcu tegoż roku zarządzenia ministra administracji publicznej o ustanowieniu Zarządu Przymusowego⁷⁴. Powyższe zarządzenie umożliwiło tworzenie wojewódzkich i powiatowych komisji zarządzających Związku, co powierzono organowi do spraw pożarnictwa przy Urzędzie Wojewódzkim. Tak więc Wojewódzki Inspektor Pożarnictwa był bezpośrednim organizatorem początków działalności Zarządu Okręgu Wojewódzkiego Związku Straży Pożarnych RP w Olsztynie i na terenie całego województwa⁷⁵.

Do czasu powołania w Urzędzie Wojewódzkim Oddziału Ochrony przed Pożarami i Innymi Klęskami, a więc do 1 października 1947, obowiązywał swoisty dualizm, polegający na tym, że funkcja Wojewódzkiego Inspektora Pożarnictwa istniała zarówno w Urzędzie Wojewódzkim, jak i w Zarządzie Okręgu Wojewódzkiego Związku. Praktycznie, mimo formalnej odrębności instytucjonalnej, funkcje pełniła ta sama osoba — ppłk poż. Kazimierz Łabno. Zresztą biuro Wojewódzkiego Inspektoratu Pożarnictwa stanowiło jednocześnie locum Zarządu Związku⁷⁶.

Dopiero od 1 października 1948, w związku ze służbowym przeniesieniem Kazimierza Łabny na równorzędne stanowisko do Wrocławia, nastąpiło rozdzielanie funkcji Inspektora Okręgu Wojewódzkiego Związku i kierownika Oddziału Ochrony przed Pożarami i Innymi Klęskami Urzędu Wojewódzkiego⁷⁷.

We wrześniu 1946 r. uzgodniono z wicewojewodą odpowiedzialnym za ochronę przeciwpożarową skład osobowy Wojewódzkiej Komisji Zarządzającej Związku, wręczono nominacje⁷⁸, a 18 października tegoż roku odbyło pierwsze inauguracyjne posiedzenie Zarządu Okręgu Wojewódzkiego. Datę tę należy uznać za początek działalności Związku Straży Pożarnych RP na terenie województwa olsztyńskiego.

W skład Wojewódzkiej Komisji Zarządzającej Związku wchodził z nominacji wojewody: Stanisław Chomczyński — prezes, dyrektor PZUW; Stanisław Lewiński — wiceprezes, prezes OSP w Mragowie; Aleksander Wilkowski — skarbnik, dyrektor PCH; Stefan Różycki — sekretarz, członek PZZ. Z inicjatywy Zarządu dokooptowano jeszcze trzech członków: Feliksa Antoszkiewicza — inspektora Wydziału Samorządowego Urzędu Wojewódzkiego; Je-

⁷⁴ Ibidem, 100, k. 57. Sprawozdanie Wojewódzkiego Inspektora Pożarnictwa za sierpień 1946.

⁷⁵ Ibidem, k. 58 i 62. Sprawozdanie Wojewódzkiego Inspektora Pożarnictwa za wrzesień i październik 1946.

⁷⁶ Ibidem, k. 58 i 62. Sprawozdania Wojewódzkiego Inspektora Pożarnictwa za wrzesień nie Zarządu Okręgu Wojewódzkiego Związku — bez daty. Z treści wynika, że dotyczy okresu marzec—czerwiec 1947.

⁷⁷ Funkcję Inspektora Okręgu Wojewódzkiego Związku powierzono mjr. poż. Edwardowi Gillowi, natomiast funkcję kierownika Oddziału Ochrony przed Pożarami i Innymi Klęskami w Urzędzie Wojewódzkim spełniał kpt. poż. Jan Teichert: APO, Urząd Woj., 227, k. 66 i 89. Protokoły z posiedzeń Zarządu Okręgu Wojewódzkiego Związku z 31 VII oraz 12 XI 1948.

⁷⁸ Ibidem, 100, k. 58. Sprawozdanie Wojewódzkiego Inspektora Pożarnictwa za wrzesień 1946.

rzego Burskiego — byłego wicewojewodę; Józefa Poryckiego — zastępcę naczelnika Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy. Ponadto do Zarządu wchodził z urzędu — wówczas jeszcze w randze majora poż. — Kazimierz Łabno ⁷⁹.

Pierwotny skład osobowy Zarządu Okręgu był wielokrotnie zmieniany, wskutek zarówno fluktuacji na kierowniczych stanowiskach w administracji zespolonej i niezespolonej, w urzędach i zainteresowanych instytucjach, jak i ze względów politycznych ⁸⁰.

Władzami Okręgu Wojewódzkiego były Rada Okręgu oraz Zarząd, które dysponowały następującymi organami: stanowiskiem Inspektora Okręgu Wojewódzkiego, Komisją Rewizyjną, Okręgowym Sądem Honorowym, Sądem Dyscyplinarnym dla członków Korpusu Technicznego Pożarnictwa, czyli dla zawodowych funkcjonariuszy pożarnictwa.

Rada Okręgu była bezpośrednią władzą uchwałodawczą i kontrolującą działalność Związku, a w jej skład wchodził: prezes Rady, członkowie Zarządu Okręgu i Komisji Rewizyjnej, prezisi oddziałów powiatowych Związku (ewentualnie ich zastępcy) oraz przedstawiciele tychże oddziałów, po jednym na każdą z 30 straży pożarnych, przedstawiciele Urzędu Wojewódzkiego, Wojewódzkiej Rady Narodowej, Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych, a także powiatowych związków komunalnych, jako członków popierających Okręgu Wojewódzkiego Związku ⁸¹.

Pierwsze posiedzenie Rady Okręgu Związku Straży Pożarnych RP w Olsztynie odbyło 30 września 1947. Dokonano na nim wyboru prezesa Rady w osobie wojewody W. Jaśkiewicza ⁸².

Zanim można było jednak odbyć posiedzenie Rady Okręgu należało zorganizować oddziały powiatowe Związku. Nie było to łatwe z uwagi na ogólną sytuację, szczególnie ludnościową, w województwie olsztyńskim. Odczuwano dotkliwy brak fachowej kadry pożarniczej, w związku z czym na pierwszym posiedzeniu (18 X 1946) Zarząd Okręgu postanowił organizować oddziały powiatowe jedynie tam, gdzie obsadzone były stanowiska powiatowych instruktorów pożarnictwa ⁸³. Tworzenie oddziałów powiatowych trwało zatem przez niemalże cały rok, od października 1946 do września 1947 r.: najpóźniej, bo na przełomie listopada i grudnia 1948r., zorganizowano oddział Związku w Węgorzewie ⁸⁴.

Można więc przyjąć, że pod koniec trzeciego i w początkach czwartego kwartału 1947 r. ostatecznie ukształtowano, pod względem formalnym, strukturę organizacyjną ochrony przeciwpożarowej w województwie olsztyńskim. Nie przypadkowo podkreślono stronę formalną, bowiem wspomniane już wyżej trudności kadrowe trwały i nadal rzutowały na cołokształt działalności organów do spraw pożarnictwa zarówno związkowych, jak i administracji państwowej. Były one jedną z przyczyn trudności pożarnictwa olsztyńskiego.

⁷⁹ Ibidem, 226, k. 74–77. Protokół z posiedzenia inauguracyjnego Komisji Zarządzającej Olsztyńskiego Okręgu Wojewódzkiego Związku z 18 X 1946. Owczesny skład Zarządu był zgodny ze Statutem Związku Straży Pożarnych RP, por. MP, 1933, nr 298, poz. 331, § 43.

⁸⁰ Patrz *Aneks 1*.

⁸¹ Statut Związku Straży Pożarnych RP: MP, 1933, nr 298, poz. 331, § 36 i 37.

⁸² APO, Urząd Woj., 226, k. 53. Protokół z posiedzenia; skład Rady Okręgu — patrz *Aneks 2*.

⁸³ APO, Urząd Woj., 226, k. 76. Protokół z posiedzenia inauguracyjnego Zarządu Okręgu Wojewódzkiego Związku z 18 X 1946.

⁸⁴ Ibidem, 227, k. 95. Sprawozdanie Inspektora Okręgu Wojewódzkiego Związku od 12 XI do 18 XII 1948. Skład osobowy zarządów oddziałów powiatowych patrz *Aneks 3*.

Kwestie społeczne, polityczne, gospodarcze oraz ludnościowe wiążące się z omawianym tematem wymagają odrębnego potraktowania.

Jak wspomniano, Związek Straży Pożarnych RP został rozwiązany decyzją Rady Ministrów z 24 października 1949, jednakże oficjalnie ogłoszono to dopiero 28 lutego 1950.

W województwie olsztyńskim likwidacja ogniw Związku trwała do listopada 1950, a jej wykonawcami były komendy Wojewódzka i powiatowe Straży Pożarnych⁸⁵.

ANEKS 1

Skład osobowy władz Zarządu Okręgu Wojewódzkiego Związku Straży Pożarnych RP w Olsztynie w latach 1947—1949

6 czerwca 1947

Tadeusz Koral (Krzysztof) — prezes
Kazimierz Kotowski — I wiceprezes
Julian Domini — II wiceprezes
Tadeusz Pałucki — skarbnik
Antoni Horawski — sekretarz
Wiesław Chorosiewicz — członek
Stefan Różycki — członek

ppłk poż. Kazimierz Łabno — członek z urzędu, Inspektor Okręgu Wojewódzkiego Związku pełniący równocześnie funkcję Wojewódzkiego Inspektora Pożarnictwa w Urzędzie Wojewódzkim

Z r ó d ł o: APO, Urząd Woj., 226, k. 23. Protokół nr 3 z posiedzenia Zarządu Komisji Zarządzającej Związku Straży Pożarnych RP Okręgu Wojewódzkiego Olsztyńskiego, 6 VI 1947.

30 września 1947

Marian Palamarczyk — prezes
Julian Domini — wiceprezes
Antoni Horawski — skarbnik
Eugeniusz Klimek — sekretarz
Wiesław Chorosiewicz — członek
Bronisław Bieranowski — członek
Eugeniusz Cieślak — członek

ppłk poż. Kazimierz Łabno — członek z urzędu, Inspektor Okręgu Wojewódzkiego Związku pełniący równocześnie od 1 X 1947 funkcję kierownika Oddziału Ochrony przed Pożarami i Innymi Klęskami w Urzędzie Wojewódzkim

Z r ó d ł o: Ibidem, k. 53 i 62. Protokół nr 1 z posiedzenia Rady Okręgu oraz protokół nr 7 z posiedzenia Zarządu Okręgu Wojewódzkiego Związku, 30 IX 1947.

Od 30 września 1947 do 30 czerwca 1948 ustąpili z Zarządu Okręgu Wojewódzkiego Związku: Marian Palamarczyk ze względu na wyjazd z Olsztyna, Julian Domini w związku ze złożoną rezygnacją. Obowiązki prezesa powierzono Eugeniuszowi Cieślakowi.

Z r ó d ł o: Ibidem, 227, k. 45. Sprawozdanie z działalności Zarządu Okręgu Wojewódzkiego na posiedzeniu Rady Okręgu Związku 30 VI 1948.

⁸⁵ Olsztyński Dziennik Wojewódzki, 1950, nr 21, poz. 159.

10 września 1948

Janusz Chyczewski — prezes
 Eugeniusz Cieślak — I wiceprezes
 Eugeniusz Klimek — II wiceprezes
 Antoni Horawski — skarbnik
 por. Leon Stępień — sekretarz
 Wiesław Chorosiewicz — członek
 Bronisław Bieranowski — członek

ppłk poź. Kazimierz Łabno — członek z urzędu

Z r ó d ł o: Ibidem, k. 84. Protokół z posiedzenia Zarządu Okręgu Wojewódzkiego Związku
 10 IX 1948.

W związku z przeniesieniem służbowym mjr. poź. Kazimierza Łabny do Wrocławia, funkcję Inspektora Okręgu Wojewódzkiego Związku powierzono mjr. poź. Edwardowi Gillowi — od 1 października 1948.

Z r ó d ł o: Ibidem, k. 89. Protokół z posiedzenia Zarządu Okręgu Wojewódzkiego Związku
 12 XI 1948.

27 kwietnia 1949

Janusz Chyczewski — prezes
 Leon Stępień — I wiceprezes
 Eugeniusz Klimek — II wiceprezes
 Antoni Horawski — skarbnik
 Wiesław Chorosiewicz — członek
 Bronisław Bieranowski — członek
 Jan Jaskólski — członek

mjr poź. Edward Gill — p.o. Inspektora Okręgu Wojewódzkiego Związku

Z r ó d ł o: Ibidem, 226, k. 18. Protokół nr 2 z posiedzenia Zarządu Okręgu Wojewódzkiego
 27 IV 1949.

ANEKS 2

Skład Rady Okręgu Wojewódzkiego Związku Straży Pożarnych RP na posiedzeniu 30 września 1947

Członkowie Zarządu Okręgu Wojewódzkiego Związku: Tadeusz Koral (Krzysztof), Kazimierz Kotowski, Julian Domini, Tadeusz Pałucki, Antoni Horawski, Wiesław Chorosiewicz, Stefan Różycki.

Przedstawiciele Zarządów Oddziałów Powiatowych Związku:

Bartoszyce — w trakcie organizacji

Braniewo — prezes oddziału Andruszkiewicz, delegat Adolf Chyzewski.

Giżycko — prezes oddziału Kęszycki, delegat — prezes OSP z Rynu.

Górowo Iławeckie — prezes oddziału Zaręba, delegat Mielnicki.

Kętrzyn — prezes oddziału Wojczulanis, delegat Muchewicz.

Lidzbark Warmiński — prezes oddziału Eugeniusz Cieślak, delegat Górski.

Morąg — prezes oddziału Skocki, delegat Dulemba.

Mragowo — prezes oddziału Zgodka, delegat Lewandowski.

Nidzica — prezes oddziału K. Tazbir, delegat Krajewski.

Olsztyn — prezes oddziału Julian Domini, brak delegata.

Ostróda — prezes oddziału B. Pietrzyk, delegaci: Wiesław Chorosiewicz, Bronisław Bieranowski.

Pasłęk — prezes oddziału Strzałkowski, delegat Bucholski.
 Susz (Ilawa) — prezes oddziału K. Ciesielski, delegat J. Speina.
 Reszel (Biskupiec) — w trakcie organizacji.
 Szczytno — prezes oddziału Domański, delegat Antoszkiewicz.
 Pisz — prezes oddziału Tarkowski, delegat Bigajczyk.
 Węgorzewo — oddział nie zorganizowany.

Z powyższego składu osobowego powiatowych Komisji Zarządzających Związku wynika, że spośród 17 w Węgorzewie nie zorganizowano w ogóle oddziału, natomiast Bartoszyce i Reszel nie mogły podać nazwisk delegatów na posiedzenie. Dokument, z którego przytoczono skład Rady Okręgu (jedyny zachowany z tego okresu) był bowiem sporządzony około 25 września 1947, a więc na 5 dni przed posiedzeniem. Pozwala on jednak określić stanowiska służbowe i charakter zajęć prezesów oddziałów. W czterech powiatach funkcje prezesów spełniali inspektorzy Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych (Nidzica, Ostróda, Susz, Szczytno), w trzech powiatach przewodniczący powiatowych rad narodowych (Górowo, Morąg, Mrągowo), w Lidzbarku Warmińskim i Olsztynie starostwie, w Braniewie i Kętrzynie pracownicy starostw, w Pasłęku burmistrz miasta, w Pieszku szef Urzędu Bezpieczeństwa, a w Giżycku właściciel zakładu ogrodniczego.

Z r ó d ł o: APO, Urząd Woj., 226, k. 50.

Skład Rady Okręgu Wojewódzkiego Związku Straży Pożarnych RP na posiedzeniu 30 czerwca 1948

W Węgorzewie w dalszym ciągu nie było oddziału powiatowego, natomiast Bartoszyce reprezentował jedynie prezes Wiktor Marczyński, a Reszel Jan Majdecki. W Ostródzie nastąpiła zmiana na stanowisku prezesa oddziału, który reprezentował prezes Trzcíński. W pozostałych powiatach stanowiska prezesów obejmowały osoby wymienione w poprzednim składzie Rady Okręgu.

Skład delegatów nie uległ również zasadniczym zmianom, oprócz tego, że Reszel reprezentował, obok wyżej wymienionego prezesa oddziału, Stanisław Jaszczak, a z powiatu olsztyńskiego dokooptowano Mariana Mirskiego.

Z r ó d ł o: Ibidem, 227, k. 39. Lista obecności członków Rady Okręgu na posiedzeniu 30 VI 1948.

Skład Komisji Rewizyjnej wybranej 30 września 1947: Krasnodębski, Stefan Różycki, Feliks Antoszkiewicz, Michał Andruszkiewicz, Kazimierz Ciesielski.

Skład Okręgowego Sądu Honorowego wybranego 30 września 1947: Tadeusz Pałucki, Gornik, Feliks Kęszycki, Adolf Czyżewski, kpt poż. Edward Gill, ogn. poż. Stanisław Pieczul, kpt Szyrmer, Zygmunt Wojczulanis, Józef Zgodka, kpt poż. Jan Teichert — jako rzecznik Sądu Honorowego

Skład Komisji Dyscyplinarnej wybranej 30 września 1947: Dutkiewicz, Jeżewski, Aleksander Girszys, Bogusław Pietrzyk, Romuald Domański, Kazimierz Tazbir, por. poż. Przybojewski, Stefan Dulemba, Jan Majdecki, Czesław Krzewiński, asp. poż. Eugeniusz Przedworski — jako rzecznik Komisji.

Na posiedzeniu Rady Okręgu 30 czerwca 1948 dokonano jedynie wyboru Komisji Rewizyjnej w składzie: Kazimierz Kotowski, Krasnodębski, Feliks Antoszkiewicz.

Z r ó d ł o: Ibidem, 226, k. 55; 227, k. 62—63.

A N E K S 3

Wykaz członków Zarządów Oddziałów Powiatowych Związku Straży Pożarnych R.P. województwa olsztyńskiego (II połowa 1947 r.)

Powiat bartoszycki: Prezes Rady Oddziału Pow. — Z. Zarębski; Zarząd Oddziału Pow.: Wiktor Marczyński — prezes oraz członkowie: Władysław Bettlejewski, Jusiel, Pruchniak, Rybak, Bloch i Knoc; Komisja Rewizyjna: Ugodowski — przewodniczący oraz członkowie: Kluczek i Kulicki.

Powiat braniewski: Prezes Rady Oddziału Pow. — Henryk Wróblewski; Zarząd Oddziału Pow.: Michał Andruszkiewicz — prezes, Roman Ochociński i Stanisław Rojek — z-cy prezesa, Stanisław Kulpa — sekretarz, Bronisław Bukowski — skarbnik oraz członkowie: Stanisław Arnista i Wojciech Kwiatkowski; Komisja Rewizyjna: Zygmunt Rarok — przewodniczący, Stanisław Brzozowski — członek.

Powiat giżycki: Prezes Rady Oddziału Pow. — Stefan Lawrowski; Zarząd Oddziału Pow.: Feiiks Koszycki — prezes, Jan Bondera i A. Michnajłow — z-cy prezesa, Władysław Nowosielski — sekretarz, Róża Jaks — Pliszka — skarbnik oraz członkowie: M. Krolik, Karol Sobecko i Feliks Kwaśniewski; Komisja Rewizyjna: Eugeniusz Powierza — przewodniczący oraz członkowie: Edward Goc i Rapacki.

Powiat lidzbarski: Prezes Rady Oddziału Pow. — Antoni Grygorczyk; Zarząd Oddziału Pow.: Stanisław Zaremba — prezes oraz członkowie: Leopold Popczewski, Władysław Mielnicki, Aleksander Kukowski, Kazimierz Sitnik, Józef Ozga i Antoni Raczkowski; Komisja Rewizyjna: Henryk Kozarzewski — przewodniczący, Bolesław Czerniawski i Roman Kuczyński — członkowie, Władysław Gutowski i Bolesław Szydłowski — z-cy członków.

Powiat kętrzyński: Prezes Rady Oddziału Pow. — Stefan Nawrocki; Zarząd Oddziału Pow.: Zygmunt Woiczulanis — prezes, Waclaw Kęsicki i Erazm Urbanek — z-cy prezesa oraz członkowie: Zygmunt Głowczyk, Franciszek Mazurkiewicz, ks. Kazimierz Dmochowski, Jan Polaszewski, Antoni Morawski; Komisja Rewizyjna: Mikołaj Wasilewski — przewodniczący oraz członkowie: Marian Stefaniak i Stanisław Oliwa.

Powiat lidzbarski: Prezes Rady Oddziału Pow. — Antoni Grygorczyk; Zarząd Oddziału Pow.: Eugeniusz Cieślak — prezes, Stefan Ciupal — z-ca prezesa, Genowefa Grodzińska — sekretarz, Kazimierz Matera — skarbnik oraz członkowie: Stanisław Jaszczak, Mieczysław Górski, Stanisław Rozmanic, Romuald Przybojewski; Komisja Rewizyjna: Adam Jabłoński — przewodniczący oraz członkowie; Czesław Starosta i Julian Wyrzykowski.

Powiat morąski: Prezes Rady Oddziału Pow. — J. Kaszyński; Zarząd Oddziału Pow.: Józef Skocki — prezes, Aleksander Mazurczyk — z-ca prezesa, Bolesław Gawlikowski — sekretarz, Kazimierz Strzelecki — skarbnik oraz członkowie: Aleksander Girszys, Eugeniusz Buko i Stefan Dulemba; Komisja Rewizyjna: Józef Wolnicki — przewodniczący oraz członkowie: Czesław Kozłowski i Stanisław Domański.

Powiat mragowski: Prezes Rady Oddziału Pow. — Czesław Krzewiński; Zarząd Oddziału Pow.: Józef Zagodka — prezes, Jan Lewandowski — z-ca prezesa, Aleksander Dubelski — sekretarz, Bronisław Walczewski — skarbnik oraz członkowie: Stanisław Lewiński, Stanisław Kalicki i Henryk Skurcza; Komisja Rewizyjna: Włodzimierz Baran — przewodniczący oraz członkowie: Józef Kędziński i Czesław Chmielewski.

Powiat nidzicki: Prezes Rady Oddziału Pow. — Janusz Krajewski; Zarząd Oddziału Pow.: Kazimierz Tazbir — prezes, Józef Przystup — z-ca prezesa, Benjamin Majkowski — sekretarz, Wincenty Markiewicz — skarbnik oraz członkowie: Józef Zięba, Józef Rybacki i Stanisław Ciesierski; Komisja Rewizyjna: Feliks Goryński — przewodniczący, Stanisław Lewczuk i Hubert Głabica — członkowie, Konstanty Czyżyk i Władysław Burski — z-cy członków.

Powiat olsztyński: Prezes Rady Oddziału Pow. — Stanisław Lenczewski; Zarząd Oddziału Pow.: Julian Domini — prezes oraz członkowie: Bronisław Zarzycki, Czesław Didek, Marian Mirski, ks. Franciszek Silakowski, Edward Preuss, Wiktor Tołoczko; Komisja Rewizyjna: Antoni Bielewicz — przewodniczący oraz członkowie: Kazimierz Kowalewski, Stanisław Łoziński i Edward Kielbasiewicz.

Powiat ostródzki: Prezes Rady Oddziału Pow. — Zygmunt Nowicki; Zarząd Oddziału Pow.: Bogusław Pietrzyk — prezes, Wiesław Chorosiewicz — z-ca prezesa, Michał Sciński — sekretarz, Julian Ziółkowski — skarbnik oraz członkowie: Tadeusz Sieniuk, Karol Kowalewski i Waclaw Bandurski; Komisja Rewizyjna: Władysław Perzanowski — przewodniczący, Ignacy Giliński i Tadeusz Olszewski — z-cy przewodniczącego, Filip Przysiężnik i Bronisław Beranowski — członkowie.

Powiat pasłęcki: Prezes Rady Oddziału Pow. — Feliks Siecikowski; Zarząd Oddziału Pow.: Strzałkowski — prezes, Mazurczyk i Julian Koskowski — z-cy prezesa, Władysław Szulc — sekretarz, Zygmunt Pawłowski — skarbnik oraz członkowie: Chłoszczyński, Jan Balić i Aleksander Piotrowski; Komisja Rewizyjna: Matusiak — przewodniczący oraz członkowie: Kowalski i Jan Lasota.

Powiat suski (iławski): Prezes Rady Oddziału Pow. — Edmund Ligocki; Zarząd Oddziału Pow.: Kazimierz Ciesielski — prezes, Jan Jabłoński — z-ca prezesa, Zygmunt Lepert — sekretarz, Bolesław Frąckowiak — skarbnik oraz członkowie: Jan Spejna, Marian Jedliński, Olszewski, Lachowski; Komisja Rewizyjna: Woźniak — przewodniczący oraz członkowie: Jan Orzechowski i Władysław Kulpa.

Powiat reszelski (biskupiecki): Prezes Rady Oddziału Pow. — Józef Łukasiewicz; Zarząd Oddziału Pow.: Jan Majdecki — prezes oraz członkowie: Waclaw Grzelakowski, Kazimierz Kinelski, Witold Ryczywolski, Zygmunt Kulesza, Eugeniusz Archutowski, Konstanty Perzyński; Komisja Rewizyjna: Marian Wojczulanis — przewodniczący, Stanisław Zawadzki i P. Jesionowski — członkowie, Marian Mikulski i Białkowska — z-cy członków.

Powiat szczycieński: Prezes Rady Oddziału Pow. — W. Woźniak; Zarząd Oddziału Pow.: Romuald Domański — prezes, Stefan Kozłowski i Tomasz Soboczek — z-cy prezesa, Henryk Kieler — sekretarz, Stanisław Grasiński — skarbnik oraz członkowie: Alojzy Krajewski i Miłosz Kozłowski; Komisja Rewizyjna: Jan Walkiewicz — przewodniczący oraz członkowie: Jan Koczywas i Marian Farenc.

Powiat piski: Prezes Rady Oddziału Pow. — P. Hawryluk — Głowacki; Zarząd Oddziału Pow.: Henryk Tarkowski — prezes, Edmund Rutkowski — z-ca prezesa, Edmund Bigajczyk — sekretarz, Anzelm Waszkiewicz — skarbnik oraz członkowie: Henryk Piasecki, Jan Koryciński i Antoni Balicki; Komisja Rewizyjna: Stefan Kamiński — przewodniczący oraz członkowie: Franciszek Pluciński i Czesław Podsiad.

Powiat węgorzeuski — nie zorganizowany Oddział Powiatowy Związku.

Z r ó d ł o: APO, Urząd Woj., Sygn. 226, k. 99—103.

ANEKS 4

Wykaz władz pożarniczych w województwie olsztyńskim i teren ich działania (maj 1947)

Wojewódzki Inspektor Pożarnictwa, pełniący równocześnie funkcję Inspektora Okręgu Wojewódzkiego Związku — ppłk poż. Kazimierz Łabno.

Z-ca Wojewódzkiego Inspektora Pożarnictwa, pełniący równocześnie funkcję Komendanta Miejskiej Zawodowej Straży Pożarnej w Olsztynie — kpt poż. Jan Teichert.

Powiatowi inspektorzy pożarnictwa, pełniący równocześnie funkcje instruktorów Związku:

Braniewo i Pasłęk — Bronisław Piotrowski; Morąg i Susz — Stanisław Biarda; Nidzica i Ostróda — Stanisław Pieczul; Mragowo i Reszel — Eugeniusz Przedworski; Giżycko i Węgorzewo — Józef Mysłek; Lidzbark Warmiński i Bartoszyce — Władysław Sosnowski; Kętrzyn — Jan Morawski; Olsztyn — Edward Gill; Szczytno — Kazimierz Krolak; Pisz — Adam Kossakowski; Górowo Iławeckie — nieobsadzony.

Z r ó d ł o: Olsztyński Dziennik Wojewódzki, 1947, nr 9(23), s. 147.

AUFBAU DES BRANDSCHUTZES IN DER WOJEWODSCHAFT OLSZTYN
IN DEN JAHREN 1945—1949

Zusammenfassung

Nach dem zweiten Weltkrieg war der Brandschutz in den Wiedereroberten Gebieten vollständig desorganisiert.

Die Aufsicht über den Brandschutz auf diesen Gebieten oblag vom 13. November 1945 dem Minister der Wiedereroberten Gebieten, der die Befugnisse vom Minister der Oeffentlichen Verwaltung übernahm.

In den oben erwähnten Ministerien waren gesonderte Abteilungen für den Brandschutz geschaffen worden, was eine grundlegende Neuheit im Verhältnis zur Zwischenkriegszeit war.

Unabhängig davon reaktivierten die staatlichen Behörden den Polnischen Feuerwehrverband, der bewährte Tätigkeitsformen aus der Zwischenkriegszeit hatte. Durch die Urkunde vom 30. November 1945 in Sachen Reaktivierung des Verbandes, wurde der Organisationsaufbau des Brandschutzes von vor 1939 wiederhergestellt. Gleichzeitig strebten das Ministerium der Oeffentlichen Verwaltung einerseits und das Hauptinspektorat der Freiwilligen Reserve der Volksmiliz andererseits, unter grosser Teilnahme der Parteileitung und staatlichen Behörden, die Ausarbeitung eines völlig neuen Planes für das Wirken des Brandschutzes in Polen an. Bevor dies durch zwei Urkunden eingeleitet wurde: Auflösung des Verbandes im Oktober 1949 und Einberufung der Kommandos der Feuerwehr im Februar 1950, entwickelte der Polnische Feuerwehrverband vielseitig seine Tätigkeit durch Wojewodschafts- und Kreiszellen sowie durch die mit ihm vereinten Feuerwehreinheiten.

Ähnlich war die Situation auf dem ganzen Gebiet der Wiedereroberten Gebiete.

Man kann annehmen, dass am Ende des 3. und zu Beginn des 4. Quartals des Jahres 1947 in formaler Hinsicht der Organisationsaufbau des Brandschutzes in der Wojewodschaft Olsztyn seine endgültige Gestalt annahm. Nicht ohne Grund unterstreiche ich dabei die formale Seite der Angelegenheit, denn auch weiterhin gab es zahlreiche, sachliche Schwierigkeiten, die auf die Situation des Brandschutzes in Ermland und Masuren einwirkten im Vergleich zu anderen Gebieten des Landes.